

ΗΠΕΙΡΟΤΙΚΑ

ΧΡΟΝΙΚΑ

**ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ
ΙΔΡΥΘΕΝ ΚΑΙ ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ
ΠΡΟΝΟΙΑ, ΤΟΥ ΜΗΤΡΟΠΟΛΙΤΟΥ ΙΩΑΝΝΙΝΩΝ
ΞΠΥΡΙΔΩΝΟΣ ΒΛΑΧΟΥ**

**ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ, ΔΕ ΤΩΝ ΗΠΕΙΡΟΤΩΝ
ΠΕΡΙΚΛΕΟΥΣ ΒΙΖΟΥΚΙΔΟΥ
ΕΝ ΒΕΡΟΛΙΝΩ,
ΓΕΩΡΓΙΟΥ ΑΝΑΓΝΩΣΤΟΠΟΥΛΟΥ
ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΑΛΚΙΒΙΑΔΟΥ ΚΟΝΤΟΠΑΝΟΥ
ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ**

**ΕΝ ΙΩΑΝΝΙΝΟΙΣ
ΕΝ ΤΗ, ΙΕΡΑ, ΜΗΤΡΟΠΟΛΕΙ**

**ΕΤΟΣ ΔΕΥΤΕΡΟΝ
1927**

ΤΕΥΧΟΣ Α΄ ΚΑΙ Β΄.

Ε.Υ.Δ. της Κ.τ.Π.
ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

(σ. 13). Τοῦτέστιν ὁ κ. Χατζῆς παραδέχεται, ὅτι ἡ ὀνομασία Γιάννινα ἢ κάλλιον καὶ κατ' αὐτὸν Γιάνινα ἔχει σχέσιν μὲ τοὺς Χάονας, Ἰάονας, Ἰάνας, Γιάνας, ὡς ἀπεκάλουν, ὡς διατείνεται, οἱ ἐπιδρομεῖς τοὺς ἐν Ἠπειρῷ Ἑλληνας καὶ ὅτι κατ' ἀρχὰς ἡ ὀνομασία αὕτη ἐδήλου ὀλόκληρον περιφέρειαν δηλ. «χώρα Γιανίνα» (terra Janina), ἐξ οὗ ἔμεινε μόνον τὸ Γιανίνα, ὅπερ ἔπειτα ἐγένετο Γιάνινα. Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς γνώμης του ταύτης ἐπικαλεῖται χωρίον ἐκ τοῦ Ὀδοιπορικοῦ τοῦ Πατριῶτου Μηλοῖτου γραφέν τῷ 1588 καὶ δημοσιευθέν ἐν τῷ «Παρνασσῷ» (τ. 5' σ. 641), ἐν ᾧ ἀναγράφεται «ἔσω τῆς στερεᾶς πρὸς τὴν μεριά τῆς Κερκύρας ἤγουν πρὸς τὰς Κορυφὰς εὗρίσκομε μίαν χώραν μεγάλη ὀνομάζεται Γιάνινα»· ἀλλὰ τὸ χωρίον τοῦτο, κατὰ τὴν γνώμην μου, δὲν ὑποστηρίζει τὴν θέσιν τοῦ κ. Χατζῆ, καθόσον παρακάτω ὁ ἴδιος Μηλοῖτης γράφει τὰ αὐτὰ καὶ διὰ τὴν Αὐλῶνα καὶ διὰ τὸ Δυρράχιον, ἐξ οὗ καταφαίνεται ὅτι ἡ ὀνομασία τῆς πόλεως ἐδόθη εἰς τὴν περιφέρειαν καὶ οὐχὶ τὸ ἀντίθετον.

Ἡ γνώμη αὕτη τοῦ κ. Χατζῆ, ἂν καὶ παρακεκινδυνευμένη, ἐφείλκυσε τὴν προσοχὴν πολλῶν περὶ τὴν ἀρχαιολογίαν, ἱστορίαν καὶ γλωσσολογίαν ἀσχολουμένων τόσον διὰ τὴν εὐφυᾶ τῆς σύλληψιν, ὅσον καὶ διὰ τὴν καταβληθεῖσαν προσπάθειαν πρὸς ὑποστήριξιν τῆς δι' ὄλων τῶν γνωστῶν πηγῶν. Πρῶτος ὁ κ. Χατζηδάκις, ὁ καὶ ἄλλοτε ἀσχοληθεὶς περὶ τῆς ὀνομασίας τῶν Ἰωαννίνων (Ἐπιστ. Ἐπετηρὶς τ. I' σ. 1—10), κατέδειξε δι' ἐπιστολῆς του δημοσιευομένης ἐν τῷ αὐτῷ βιβλίῳ, ὅτι γλωσσολογικῶς εἶναι ἀδύνατος ἡ παραγωγή τῆς λέξεως Γιάνινα ἀπὸ τὸ Χάονες ἢ Ἰάονες. Τὸν αὐτὸν ἐνδοιασμὸν ἐξέφρασε δι' ἐπιστολῆς του καὶ ὁ ἀρχαιολόγος κ. Ἀ. Φιλαδελφεὺς εἰπὼν, ὅτι μόνον ἡ ἀρχαιολογικὴ σκαπάνη θὰ μᾶς φέρῃ ὀριστικὰ συμπεράσματα (Ἠπειρος ἀριθ. 2424 τοῦ 1926). Ὁ κ. Καρολίδης ὁμοῦς ἀντιθέτως (Ἠπειρος ἀριθ. 2484 τοῦ 1927) θεωρεῖ τὴν πραγματείαν «πολύτιμον συμβολὴν εἰς τὴν ἱστορίαν τῶν Ἰωαννίνων, ὡς διανοίγουσαν νέους ὀρίζοντας ἐρευνῶν», ἃς ὁ ἴδιος ἐπιφυλάσσει νὰ κάμῃ.

Μολαταῦτα ὁ κ. Χατζῆς εἶναι ἄξιος θερμοτάτων συγχαρητηρίων, διότι συνεχίζων τὴν εὐγενῆ παράδοσιν τῶν Ἠπειρωτογράφων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος ἀσχολεῖται, δσάκις τὸ βαρὺ δημοσιογραφικὸν ἔργον ἐπιτρέπει, μὲ τὴν σκοτεινὴν μας ἡπειρωτικὴν ἱστορίαν, διανοίγων μάλιστα νέας ὁδοὺς.

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Νικολάου Νίτσου, Μονογραφία περὶ τῆς ἐν Ἠπειρῷ Κώμης τοῦ Τσαμαντᾶ. Ἀθῆναι 1926 (σ. 1—400).

Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἀξιολόγου ταύτης πραγματείας ἀκολουθῶν τὴν φραϊάν παράδοσιν τοῦ Ἀραβαντινοῦ, τοῦ Λαμπρίδου, τοῦ Χασιώτου καί

τόσων ἄλλων Ἑπειρωτῶν ἐγκυψάντων μετὰ φιλοπάτριδος στοργῆς εἰς τὴν πατριὸν ἱστορίαν, ἐδημοσίευσεν τὴν ὡς ἄνω μονογραφίαν σκοπῶν νὰ περιγράψῃ ἱστορικῶς τὴν ἰδιαιτέραν τοῦ πατρίδα Τσαμαντᾶ καὶ τὰ περὶ αὐτῆς χωρία καὶ νὰ ἀποθησαυρίσῃ τὸ ἐν αὐτοῖς ὑπάρχον λαογραφικὸν ὕλικόν.

Τὸ ὅλον ἔργον διαιρεῖται εἰς 13 κεφάλαια, ὧν τὰ 7 πρῶτα περιέχουν πληροφορίας γεωγραφικὰς, τοπογραφικὰς, γεωλογικὰς, κλιματολογικὰς, τοπωνυμικὰς καὶ γενικῶς πᾶσαν πληροφορίαν δυναμένην νὰ φωτίσῃ τὴν σκοτεινὴν ἱστορίαν τῆς κώμης Τσαμαντᾶ. Ἄν καὶ ἐν τῇ ἐρεύνη ταύτῃ δὲν χρησιμοποιεῖ πάσας τὰς γινώστας πηγὰς—ἴσως ἐξ ἀδυναμίας, ἐπειδὴ ὁ α. ἔγραψε τὴν μονογραφίαν διαμένων ἐν Τσαμαντᾶ—ἐν τούτοις τὰ ἐν αὐτῇ γραφόμενα ἔχουν σπουδαιότατην σημασίαν, διότι ἐγρόφησαν παρ' ἀνθρώπου βιοῦντος ἐν τοῖς περιγραφομένοις τόποις καὶ συνεπῶς ἐκ τοῦ σύγγυου γνωρίζοντος αὐτούς. Πόσον διαφέρει ἡ ἐπιτόπιος ἔρευνα τῆς ἐκ τοῦ γραφείου γενομένης καταδεικνύεται εἰς ὅσα ὁ σ. γράφει περὶ τῆς Σκουροπηγιακῆς Μονῆς Καμύτσανης¹.

Ἀξιόλογοι εἶναι αἱ ἐν ταῖς σ. 31 - 43 δημοσιευόμεναι «ἐνθυμήσεις», ἐκ βιβλίων τῆς Μονῆς, ἐν αἷς εὐρίσκομεν ἀρκετὰς πληροφορίας περὶ τῆς ἱστορίας τῆς Μονῆς, περὶ τοῦ Κοσμᾶ τοῦ Αἰτωλοῦ, περὶ τοῦ Ἀλῆ-πασᾶ καὶ πολλῶν ἄλλων γεγονότων τοῦ παρελθόντος αἰῶνος.

Πραγματευόμενος περὶ τῆς ὀνομασίας τῆς κώμης Τσαμαντᾶ (τινὲς ἔγραψαν Σαμαντᾶ, Σιαμαντᾶ, Ζαματᾶ, Ζιαματᾶ) ὡς καὶ τῆς μονῆς Καμύτσανης, ῥίπτει τὴν γνώμην, ὅτι πιθανῶς αἱ τοπωνυμιαὶ αὗται νὰ προέρχονται ἢ μὲν πρώτη ἐκ τοῦ ἀριστοκρατικοῦ οἴκου τῶν Τσαμαντούρων, φυγάδων ἐκ Κωνσταντινουπόλεως μετὰ τὸ 1204, δοθείσης αὐτοῖς τῆς περιοχῆς ταύτης ὡς τιμαρίου, ἢ δὲ δευτέρα εἰς τὸν Βυζαντινὸν στρατηγὸν Καμύτσην (σ. 13). Τὴν ὑπόθεσιν ταύτην ζητεῖ νὰ βεβαιώσῃ διὰ τῶν γραφόμενων ἐν τῷ χρυσοβούλλῳ Ἀνδρονίκου τοῦ Πρεσβυτέρου, τῷ ἐκδοθέντι τῷ 1321 καὶ ἀπευθυνομένῳ πρὸς τὸν τότε Μητροπολίτην Ἰωαννίνων, ἐν ᾧ ἀναγράφεται τὸ ὄνομα Τσαμαντούρας². Πρὸς ἐπίρρωσιν τῆς εἰκασίας τοῦ ταύτης πολὺ εὐφυῶς ὁ σ. συνδέει ταύτην πρὸς τοὺς σήμερον ἄδομένους χλευαστικοὺς στίχους περὶ τοῦ Τσαμαντᾶ, ἔχοντας οὕτω·

Τσαμαντᾶρι, Τσαμαντᾶρι
σ' εἶχαν τὰ χωριά καμᾶρι.
Τσαμαντοῦρι, Τσαμαντοῦρι
πῶς ἐγένηκες γαῖδοῦρι;

¹) Περὶ τῆς Μονῆς ταύτης ὁ κ. Νίτσος ἐξέδωκε καὶ ἰδιαιτέραν μονογραφίαν.

²) Ἴδὲ καὶ Ἰ. Ῥωμανοῦ, Τὸ Δεσποτᾶτον τῆς Ἠπείρου σ. 120.

Τὸ ἱστορικὸν μέρος διαδέχεται τὸ ἠθιογραφικόν, ἔνθα μὲ καταπλήσ-
σουσαν χάριν ὁ σ. περιγράφει τὴν ὑπὸ τῆς Δωδεκάρρας δηλ. Δημογερον-
τίας διοίκησιν τῆς κοινότητος Τσαμαντᾶ κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Τουρκο-
κρατίας. Τὰ περὶ τῆς ἐκπαιδεύσεως καὶ τῶν Σχολείων τῆς ἐποχῆς ἐκείνης
γραφόμενα αὐτόθι δύνανται νὰ θεωρηθοῦν ὡς οὐχὶ εὐκαταφρόνητος συμ-
βολὴ εἰς τὴν ἱστορίαν τῆς ἐκπαιδεύσεως τῆς Ἠπείρου καὶ τοῦ Ἑλληνισμοῦ
ἐν γένει ἐπὶ Τουρκοκρατίας.

Σπουδαιότερον πάντων εἶναι τὸ λαογραφικὸν μέρος τοῦ ἔργου, ἐν ᾧ
ὁ σ. ἀπεθησαύρισεν ἀξιόλογον λαογραφικὸν ὕλικὸν ἀναφερόμενον εἰς τὸ
Τσαμαντᾶ καὶ τὰ περίεξ. Ὁ κ. Νίτσοσ εἶναι ἄξιός παντὸς ἐπαίνου διὰ τὴν
ἐργασίαν ταύτην κυρίως, διότι διέσωσεν ἀρκετὸν λαογραφικὸν πλοῦτον τῆς
Ἠπείρου, τείνοντα ὁσημέραι νὰ ἀφανισθῆ, ἂν καὶ δὲν εἶνε πλήρης ἡ συλ-
λογὴ αὕτη, οὔτε ἀπηλλαγμένη μερικῶν λαογραφικῶν σφαλμάτων ὡς λ. χ.
τοῦ τῆς μὴ ἀκριβοῦς καταγραφῆς τῶν λέξεων ἀπὸ φωνητικῆς καὶ διαλε-
κτολογικῆς ἀπόψεως· μολαταῦτα ὁμως ἡ ἐργασία αὕτη εἶναι μοναδικὴ εἰς
τὸ εἶδος τῆς διὰ τὴν Ἠπειρον, διότι οὐδεμία ἄλλη ἐγράφη ἐξετάζουσα
περιοχὰς τῆς Ἠπείρου εἰς τόσον πλάτος. Ὡραιότης καὶ πλουσία εἶναι ἡ
συλλογὴ τῶν δημοτικῶν τραγουδιῶν, ὧν τινα νῦν τὸ πρῶτον δημοσιεύον-
ται. Σπουδαῖον ἐπίσης εἶναι καὶ τὸ δημοσιευόμενον γλωσσάριον ὡς καὶ
τὸ λεξιλόγιον τῆς συνθηματικῆς γλώσσης τῶν Καλαντζήδων. Ἐκτενῆ βι-
βλιογραφίαν περὶ τῆς μονογραφίας ταύτης ἐδημοσίευσεν ὁ κ. Χριστοβα-
σίλης ἐν τῇ ὑπ' αὐτοῦ ἐκδιδομένη ἐν Ἰωαννίνοις ἑφημερίδι «Ἐλευθερία»
(ἀριθ. 281 - 290 τοῦ 1926). Τοιαύτην ἐπίσης ἔγραψε καὶ ὁ Καθηγητὴς
τοῦ Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης κ. Στ. Κυριακίδης ἐν τῷ ἄρτι ἐκδο-
θέντι Θ' τόμῳ τῆς Λαογραφίας.

ΧΡ. Ι. ΣΟΥΛΗΣ

Τὰ Γιάννινα στὰ 1680 καὶ ὁ ἀγράμματος Δεσπότης (Δελτίον Βιβλιο-
θήκης Νεοελ. Λογοτεχνίας. Χρόνος Α' Ἀθήνα 1927. Φυλλάδιο 1^ο σ. 19 -
21 ἐκδιδόμενον ὑπὸ Ἠλ. Βουτιερίδου).

Ἡ ὡς ἄνω μικρὰ μελέτη, δι' ἧς ἱκανὰ πληροφορούμεθα περὶ τῆς
πνευματικῆς καταστάσεως τῶν Ἰωαννίνων κατὰ τὰ τέλη τοῦ 17^{ου} αἰῶνος,
ἐδημοσιεύθη εἰς τὸ περιοδικὸν «Φιλολογικὸς Συνέκδημος» (φύλ. Θ' καὶ Ι'
τοῦ 1848) ὑπὸ τὸν τίτλον «Περὶ τοῦ πρὸς τὴν παιδείαν ζήλου τῶν Ἰω-
αννιτῶν» καὶ προήρχετο «ἐκ τῶν εἰσέτι ἀνεκδότων Μολοσσικῶν τοῦ καθη-
γητοῦ τῆς Ἱατρονομικῆς Ἀλεξίου Πάλλη». Ταύτης μέρος ἀναδημοσιεύει
καὶ ὁ κ. Βουτιερίδης ὑπὸ τὸν ὡς ἐν τῇ ἀρχῇ τίτλον.